

آثار الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت (WTO) بر صنعت بیمه^۱

فاطمه محقق زاده^۲

چکیده

در این مقاله پیوستن ایران به سازمان جهانی تجارت و تأثیر آن بر عملکرد صنعت بیمه بررسی شده است. با توجه به یک مطالعه تطبیقی، ۱۲ کشور در حال توسعه مورد بررسی قرار گرفته‌اند. ۶ کشور عضو سازمان جهانی تجارت و ۶ کشور دیگر هنوز عضو این سازمان نشده‌اند. شاخص‌های مورد بررسی عبارتند از: حق بیمه، حق بیمه سرانه، شاخص نفوذ بیمه‌ای و درصد رشد واقعی حق بیمه. با توجه به شاخص‌های مذکور و با استفاده از روش آنالیز واریانس، مقایسه‌ای میان این کشورها انجام شده است و در نهایت تأثیر الحاق ایران به WTO بر چهار شاخص مذکور، استنتاج گردیده است. همچنین پیشنهادهایی برای مهیا کردن بستر و زمینه‌های مناسب در این صنعت، به منظور افزایش کیفیت و توانایی ورود به عرصه رقابت ارائه شده است.

---

۱. World Trade Organization

۲. این مقاله برگرفته از یافته‌های پایان‌نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی و تحلیل سیستم اقتصادی نویسنده در دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات است.

واژگان کلیدی

حق بیمه، حق بیمه سرانه، شاخص نفوذ بیمه‌ای، گات (GATT)، گاتس (GATS) و سازمان جهانی تجارت (WTO).

مقدمه

صنعت بیمه با تجمیع سرمایه‌های به دست آمده از حق بیمه‌های پرداختی، خود یکی از مکانیسم‌های ضروری در توسعه بازارهاست. از طرفی نیز با ایجاد امنیت و اطمینان برای فعالیت‌های خدماتی و تولیدی روند سازندگی، پیشرفت و ترقی را در جامعه فراهم می‌کند. حال اگر این صنعت بتواند آمادگی‌های لازم را برای ورود به فضای رقابت جهانی کسب کند، می‌تواند از دو بعد اقتصادی و اجتماعی مثر ثمر باشد.

اکنون با توجه به تحولات ناشی از پدیده جهانی شدن، اهمیت تجارت خدمات و مذاکرات مربوط به آزادسازی خدمات دو چندان شده است. اگر چه مذاکرات مربوط به آزادسازی تجارت خدمات از زمان آغاز به کار سازمان جهانی تجارت و قبل از شروع دور جدید در جریان بوده، اما اکنون در چارچوب آخرین دور مذاکرات سرعت بیشتری به خود گرفته است.

ایران نیز از جمله کشورهایی است که هنوز عضو سازمان جهانی تجارت نشده است. مسئله اصلی که باید بررسی شود تأثیر این عضویت بر عملکرد صنعت بیمه است.

در مقاله حاضر، ابتدا مروری بر تجارت جهانی (شامل موافقتنامه عمومی تجارت و موافقتنامه عمومی خدمات و سازمان جهانی تجارت است) خواهیم داشت، سپس به تحلیل آماری این موضوع و در آخر به جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از آنها خواهیم پرداخت.

تجارت جهانی

در ابتدا می‌توان از مهم‌ترین دلایل برقراری تجارت بین‌الملل به چهار مورد
 ۱. برخورداری از عوامل تولید، ۲. اختلاف قیمت‌ها، ۳. اختلاف در کیفیت کالاها و
 ۴. هزینه حمل و نقل اشاره کرد.

مروری کوتاه بر تاریخچه تأسیس گات، اهداف و اصول آن و روند مذاکرات

ادواری گات

گات (GATT) موافقتنامه‌ای است دربارهٔ تعادل امتیازهای تعرفه‌ای بین کشورهای
 که بیش از ۸۰ درصد بازرگانی جهان به آنها تعلق دارد. گات به صورت موافقتنامه‌ای
 فراگیر حاکم بر تجارت بین‌المللی بوده و حاوی یک رشته مقررات ناظر بر کاهش
 موانع تجاری تعرفه‌ای برای سامان بخشی به روابط تجاری و مبادله‌ای میان کشورهاست.
 پس از جنگ جهانی دوم و همزمان با تشکیل صندوق بین‌المللی پول و بانک
 جهانی، ایجاد یک سازمان بین‌المللی تجارت نیز در دستور کار بسیاری از کشورهای
 توسعه یافته و در حال توسعه قرار گرفت که این کشورها اعضای مؤسس گات را
 تشکیل دادند. این مذاکرات که ناظر بر گسترش و تعمیم مقررات تجارت بین‌المللی و
 سرمایه‌گذاری خارجی در داخل کشورها بود به دلایلی که مهم‌ترین آنها مخالفت
 کنگرهٔ آمریکا، موفقیتی به دست نیاورد. در نتیجه کشورهای درگیر مذاکرات به
 منظور گسترش تجارت بین‌المللی به تبادل یک رشته امتیازات تعرفه‌ای بین یکدیگر
 اقدام کردند. به این ترتیب موافقت‌نامهٔ عمومی تعرفه و تجارت (گات) در تاریخ
 ۱۹۴۷/۱۰/۳۰ توسط نمایندگان ۲۳ دولت که بخش اعظم بازرگانی جهان را در اختیار
 داشتند، امضاء شد و از تاریخ اول ژانویهٔ ۱۹۴۸ به اجرا گذاشته شد.

طبق مقدمهٔ سند موافقتنامه امضاکنندگان اولیهٔ آن عبارت بودند از حکومت‌های
 مشترک المنافع استرالیا، پادشاهی بلژیک، ایالات متحدهٔ برزیل، برمه، کانادا، سیلان،

۱. موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (General Agreement on Tariff and Trade)

جمهوری شیلی، جمهوری کوبا، جمهوری چکسلواکی، جمهوری فرانسه، هند، لبنان، دوک‌نشین لوکزامبورگ، پادشاهی هلند، زلاند نو، پادشاهی نروژ، پاکستان، رودزیای جنوبی، سوریه، اتحادیه آفریقای جنوبی، پادشاهی متحد بریتانیای کبیر و ایرلند شمالی و ایالات متحده آمریکا.

ترکیب این کشورها نشان می‌دهد که امضاکنندگان اولیه موافقتنامه را می‌توان به سهولت به دو گروه تقسیم کرد. یک گروه مرکب از ۸ کشور ثروتمند و صادرکننده کالا (شامل آمریکا، انگلستان، فرانسه، کانادا، استرالیا، آفریقای جنوبی، هلند و بلژیک) و یک گروه کشورهای عمدتاً فقیر و واردکننده که کشورهای باقیمانده را شامل می‌شود. به این ترتیب، تأسیس گات در ژانویه ۱۹۴۸ نتیجه موافقتنامه‌ای است که در یک کنفرانس بین‌المللی در سال قبل (۱۹۴۷) مابین دو گروه کشورهای ثروتمند و فقیر (توسعه یافته و توسعه نیافته) تدوین شده بود. از ۱۹۴۸ به بعد گات به صورت یک هیئت متشکله ثمربخش در زمینه چانه‌زنی بین‌المللی تعرفه عمل کرده است.

اهداف و اصول اساسی گات

ماده اول موافقتنامه گات، هدف‌های آن را چنین بیان می‌دارد: "مناسبات اقتصادی و بازرگانی دول شرکت‌کننده در توافق باید به نحوی برقرار گردد که سبب ارتقای سطح زندگی مردم، فراهم آمدن امکانات اشتغال کامل، افزایش مداوم درآمدها، ارتقای میزان تقاضا، بهره‌برداری کامل از منابع جهانی و توسعه مبادلات و بهبود بخشیدن به نظام تجاری کشورهای امضاکننده گردد."

اصول اساسی گات

به منظور رسیدن به اهداف گات، اصول و مکانیسم‌هایی برای کشورهای عضو به شرح زیر در نظر گرفته شده است:

اصل عدم تبعیض و تعمیم اصل دولت کامله الوداد (MFN): به موجب این اصل هر گونه امتیاز برتری و مصونیت اعطا شده از طرف یکی از اعضا به عضو دیگر، بدون قید و شرط به سایر طرف های متعهد تعمیم داده می شود.

اصل تثبیت و کاهش تعرفه های گمرکی از طریق مذاکرات متوالی: در دوره های مختلف گات به منظور افزایش مبادلات تجاری سقف تعرفه های گمرکی کالاها را معین می کند و از کشورهای عضو می خواهد تدریجاً برای کاهش میزان تعرفه ای گمرکی خود اقدام کنند.

اصل مشورت: هر نوع تغییر در تعرفه های گمرکی باید از طریق مذاکرات متناوب و مشاوره با کشورهای عضو صورت گیرد تا از وارد شدن خسارت به تجارت دیگر کشورها جلوگیری شود. اگر این تغییرها با مشورت انجام پذیرد و به تجارت سایر کشورها خسارت وارد شود، کشورهای خسارت دیده اقدامات جبرانی به عمل خواهند آورد.

اصل حفاظت ها: برخی از موارد از حیطة قوانین و مقررات گات مستثنی شده اند از جمله:

- تأسیس صنایع نوپا در کشورهای در حال توسعه از اصل دوم
- عدم تعادل در تراز پرداخت های کشورهای در حال توسعه از اصل دوم
- جلوگیری از واردات بی رویه به منظور حمایت از صنعت داخلی از اصل دوم
- کشاورزی و ماهیگیری از وضع سهمیه ها (اصل دوم)
- منسوجات و پوشاک از وضع سهمیه ها (اصل دوم)

تاکنون هشت دوره مذاکرات ادواری انجام گرفته است که دور اول مذاکرات گات در ژنو در سال ۱۹۴۷، دور دوم در آنسی فرانسه (۱۹۴۹)، دور سوم در تورکای انگلستان (۱۹۵۰-۵۱)، دور چهارم در ژنو (۵۶-۱۹۵۵)، دور پنجم در ژنو معروف به دور دیلون (۶۲-۱۹۶۱)، دور ششم در ژنو معروف به دور کندی (۶۷-۱۹۶۴)، دور هفتم در توکیو و ژنو معروف به دور توکیو (۷۹-۱۹۷۳) و در نهایت دوره هشتم مذاکرات - که طولانی ترین دور هم بوده است - معروف به دور اوروگونه (۱۹۹۳-۱۹۸۶) برگزار شده

است. یکی از مهم‌ترین دستاوردهای دور هشتم مذاکرات، گنجاندن شدن موضوع تجارت خدمات و موافقتنامه عمومی درباره تجارت خدمات^۱ بوده است.

اهداف موافقتنامه عمومی مربوط به تجارت خدمات مشابه به اهداف گات است. هدف از آن افزایش رشد اقتصادی تمامی شرکای تجاری و توسعه کشورهای در حال توسعه از طریق گسترش تجارت خدمات است. این موافقتنامه درصدد است با اجرای قواعد گات در تجارت خدمات و با تعدیل‌های ضروری در آنها برای مدنظر قرار دادن ویژگی‌های خاص آن بدین هدف نایل شود.

جنبه‌هایی از تعارضات حقوقی ایران با مقررات WTO در صنعت بیمه

هر یک از کشورهای جهان که بخواهند به WTO ملحق شوند می‌بایست قوانین و مقررات داخلی خود را با آیین‌نامه‌ها و مقررات آن منطبق سازند. چنانچه ایران بخواهد به WTO بپیوندد ممکن است این انطباق بعضاً با موازین اسلامی و قوانین و مقررات مدنی وفق ندهد.

به موجب لایحه قانون ملی شدن مؤسسات بیمه و مؤسسات اعتباری سال ۱۳۵۸، طبق مواد ۲ و ۱ «به منظور حفظ حقوق بیمه‌گذاران و گسترش صنعت بیمه در سراسر کشور و گماردن بیمه در خدمت مردم از تاریخ تصویب این قانون کلیه مؤسسات بیمه کشور ضمن قبول اصل مالکیت مشروع، ملی اعلام می‌شوند...» و «... پروانه فعالیت نمایندگی‌های مؤسسات بیمه خارجی در ایران لغو می‌شود».

به علاوه، طبق قانون تأسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه‌گری مصوب سال ۱۳۵۰، واگذاری سهام مؤسسات بیمه ایرانی غیر دولتی به اشخاص حقیقی یا حقوقی تا بیست درصد با موافقت بیمه مرکزی ایران مجاز است و بیش از آن موکول به پیشنهاد بیمه مرکزی ایران و تأیید شورای عالی بیمه و تصویب هیئت وزیران خواهد بود (ماده ۳۵). تبصره این ماده نیز مقرراتی دارد که انتقال سهام مؤسسات بیمه ایران به دولت‌های

---

۱. General Agreement on Trade in Service (GATS)

خارجی یا انتقال بیش از ۴۹ درصد سهام بیمه آنها به اشخاص حقیقی یا حقوقی خارجی را مطلقاً ممنوع اعلام کرده است و انتقال سهام بین سهامداران اتباع خارجی باید با موافقت قبلی بیمه مرکزی ایران صورت گیرد.

از سوی دیگر، بر اساس موافقتنامه عمومی تجارت خدمات علاوه بر این که برای فعالیت مؤسسات خدماتی، از جمله بانکها و شرکت‌های بیمه، در قلمرو کشورهای عضو گات تسهیلات و مقررات حمایتی بسیاری وضع شده است، هیچ عضوی نمی‌تواند برای عرضه‌کنندگان خارجی خارج از این موافقتنامه و بدون تفاوتی با اعضا، محدودیتی از لحاظ تعداد عرضه‌کنندگان خدمات، چه به صورت سهمیه‌های عادی، انحصارات یا به صورت محدودیت‌هایی در مورد کل ارزش خدمات مبادله شده، برقرار کند. این قانون هم‌چنین در مورد تعداد کل اشخاص حقیقی که می‌توانند در بخش مربوط به کار گمارده شوند وجود دارد. همین‌طور مشارکت سرمایه خارجی از لحاظ حداکثر درصد سهام یا کل سرمایه خارجی مشمول قوانین تسهیل‌کننده گات است (ماده ۱۶ موافقتنامه) البته طبق ضمیمه مربوط به جابه‌جایی اشخاص حقیقی، اعضا می‌توانند برای تنظیم ورود یا اقامت اشخاص حقیقی خارجی به قلمرو خود یا حراست از مرزهایشان اقداماتی به عمل آورند.

طبق موافقتنامه مذکور، مؤسسات پولی و بانکی و بیمه خارجی می‌توانند در قلمرو اعضا تشکیل شوند. این در حالی است که قوانین مورد بحث در راستای اصل ۴۴ قانون اساسی، فعالیت این نوع مؤسسات را ملی اعلام کرده و بدین ترتیب راه را برای فعالیت عرضه‌کنندگان خدمات مالی خارجی بسته‌اند. به علاوه، در چارچوب مقررات یاد شده، حتی در صورت رفع ممنوعیت قانونی تشکیل بانکها و شرکت‌های بیمه خارجی، به رغم پیش‌بینی فرصت‌ها و تسهیلات برای کشورهای در حال توسعه در موافقتنامه عمومی تجارت خدمات، در نهایت آزادسازی برقراری محدودیت در تمام

بخش‌ها متناسب با سطح توسعه هر بخش اجتناب ناپذیر خواهد بود و این مقررات نیز باید دستخوش تغییراتی شوند.

آمارهای مربوط به آزادسازی تجارت خدمات

پژوهشی که توسط بانک جهانی در سال ۲۰۰۱ انجام شد^۱ نشان داده است که آزادسازی خدمات در کشورهای در حال توسعه تا سال ۲۰۱۵، حدود ۶ تریلیون دلار درآمد اضافی ایجاد می‌کند که این رقم چهار برابر منفعتی است که از آزادسازی تجارت کالا به دست می‌آید. بین سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۰ رشد تولید خدمات در جهان ۲/۹ درصد بوده است که این میزان دو برابر رشد ۱/۴ درصدی کشاورزی است و لذا سهم خدمات در تولید ناخالص جهان در سال ۲۰۰۰ معادل ۶۴ درصد بوده است. این در حالی است که در سال ۱۹۹۰ این سهم ۵۷ درصد بوده است. طبق آمار سال ۲۰۰۱ بانک جهانی در حال حاضر ۵۰ درصد یا بیشتر از تولید کشورهای اروپایی و آسیای مرکزی، آمریکای لاتین و حوزه کارائیب، خاورمیانه و آفریقای شمالی، آسیای جنوبی و کشورهای جنوب صحرا را خدمات تشکیل می‌دهد.

بین سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۰ رشد صادرات خدمات تجاری برای کشورهای در حال توسعه ۹ درصد بیشتر از کشورهای توسعه یافته بوده است. ۴۹ کشور با کم‌ترین میزان توسعه‌یافتگی در بخش خدمات تجاری رشد ۶/۳ درصدی داشته‌اند که رقم بسیار قابل توجهی است. بیش از نیمی از درآمد کشورهای در حال توسعه مربوط به صادرات خدمات تجاری است.

براساس گزارش بانک جهانی، آزادسازی خدمات تحت مقررات موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) و موافقتنامه عمومی تجارت خدمات (گاتس) می‌تواند به سیاست‌های ملی شتاب و اعتبار ببخشد و دسترسی به بازار کشورهای صنعتی را افزایش دهد.

گزارش سال ۲۰۰۱ بانک جهانی با عنوان «چشم‌انداز اقتصاد جهانی برای کشورهای در حال توسعه» گویای این مطالب است. طبق این گزارش، خدمات پشتوانه توسعه اقتصادی هستند زیرا مقررات کارآمد خدمات مالی، ارتباطات، حمل‌ونقل، خدمات تجاری و حرفه‌ای آثار مؤثری بر توسعه اقتصادی دارند.

گزارش بانک جهانی بر اهمیت مدیریت دولتی مؤثر در برنامه‌های آزادسازی، از جمله موانع ورود رقبا، جدید، سیاست‌های تنظیمی و رفع محدودیت‌های صادراتی تأکید دارد.

گزارش بانک جهانی سرعت رشد کشورهایی که در بخش تجارت و سرمایه‌گذاری و خدمات مالی و بانکی آزادسازی کرده‌اند ۱/۵ برابر سایر کشورها برآورد می‌کند. براساس گزارش بانک جهانی، آزادسازی خدمات تحت مقررات موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) و موافقتنامه عمومی تجارت خدمات (گاتس) می‌تواند به سیاست‌های ملی شتاب و اعتبار ببخشد و دسترسی به بازار کشورهای صنعتی را افزایش دهد.

بر اساس پژوهش اعلام شده در دانشگاه میشیگان منافع حاصل از کاهش ۳۳ درصدی در موانع تجارت خدمات، رفاه اقتصادی را در جهان به میزان ۳۸۹/۶ میلیارد دلار افزایش می‌دهد که این میزان ۲۱۰/۷ میلیارد دلار از منافع برآورد شده حاصل از آزادسازی تجارت کالاهای صنعتی بیشتر است.

سازمان جهانی تجارت

سازمان جهانی تجارت (WTO) نهادی بین‌المللی با ساختار سازمانی دایم است، در حالی که گات در واقع مجموعه‌ای از قواعد و مقرراتی بود که هرگز از یک مبنای حقوقی به عنوان یک نهاد بین‌المللی برخوردار نبود، سازمان جهانی تجارت، که از سال ۱۹۹۵ جایگزین گات شده است، سازمانی بین‌المللی است که علاوه بر موافقتنامه

عمومی تعرفه و تجارت، در چارچوب موافقتنامه‌های متعدد دیگری بر حقوق و تعهدات اعضا نظارت می‌کند.

تفاوت دیگر سازمان جهانی تجارت با گات این است که مقررات گات تنها شامل تجارت کالاها بود، در حالی که موافقتنامه سازمان جهانی تجارت علاوه بر تجارت کالاها و تجارت خدمات موارد دیگری مانند جنبه‌های تجاری مرتبط با مالکیت معنوی را نیز در بر می‌گیرد.

موافقتنامه تأسیس سازمان جهانی تجارت، اهداف گات را تکرار می‌نماید. این اهداف عبارتند از افزایش سطح زندگی و درآمدها، تضمین اشتغال کامل، گسترش تولید و تجارت و استفاده بهینه از منابع جهانی. سازمان جهانی تجارت این اهداف را به خدمات تعمیم می‌دهد و آنها را دقیق‌تر می‌سازد. این سازمان ایده «توسعه پایدار»^۱ را در استفاده بهینه از منابع جهانی و نیاز برای حمایت و حفاظت محیط زیست، به شیوه‌ای سازگار با سطوح گوناگون توسعه اقتصادی ملی، معرفی می‌نماید.

نیاز است تلاش‌های مثبتی صورت گیرد تا اطمینان حاصل شود که کشورهای در حال توسعه و به ویژه کشورهای با کمترین میزان توسعه‌یافتگی، سهم بهتری از رشد تجارت بین‌المللی را نصیب خود می‌سازند.^۲

نحوه عضویت در سازمان جهانی تجارت بسیار شبیه گات است؛ طبق ماده ۳۳ گات و شرایط الحاق باید بین دولت متقاضی و طرفین متعهد مورد موافقت قرار گیرد و با تصویب دوسوم اعضای گات، قدرت اجرایی پیدا کند. در گذشته کشورهای ناظر در گات از جمله جمهوری اسلامی ایران، سالانه ۱۵۰۰ فرانک سوئیس برای دریافت اسناد و انتشارات گات می‌پرداختند و می‌توانستند در جلسات گات شرکت کنند، ولی شورای گات در مه ۱۹۹۲ تصمیمات جدیدی را برای کشورهای ناظر به شرح زیر اتخاذ کرد از جمله:

---

۱. sustainable development

۲. موافقتنامه مراکش مربوط به تأسیس سازمان جهانی تجارت (مقدمه موافقتنامه WTO)

مدت حضور کشورهای ناظر (از جمله ج. ۱، ۱) را به مدت ۵ سال محدود کرد. پس از این تاریخ کشور ناظر باید عضو رسمی شود و در غیراین صورت، باید دلایل عدم عضویت خود را تشریح کند. کشورهای ناظر نیز مانند اعضا باید گزارش سیاست تجارت خارجی و تحولات آن را به گات گزارش دهند. کشورهای ناظر هر ساله مبالغی را به عنوان کمک داوطلبانه به گات می‌پردازند.

عضویت دو فاکتو نوع دیگر عضویت است. این نوع عضویت شامل گروه خاصی از کشورها می‌شود. این شرایط اصطلاحاً تحت عنوان کشور تحت‌الحمایه (دوفاکتو) معروف است و طبق بند ۵ از ماده ۲۶ گات، کشورهای استقلال یافته‌ای که موافقت‌نامه عمومی قبلاً (هنگامی که مستعمره یک کشور عضو گات بوده‌اند) شامل آنها می‌شده است، می‌توانند با حمایت و از طریق اعلامیه کشور مربوط (استعمارگر سابق) به عضویت گات درآیند. عضو تحت‌الحمایه به صورت خاص در نظر نیست. اغلب این کشورها در آفریقا و آسیا هستند و به راحتی می‌توانند به عضویت کامل درآیند و فقط کافی است نخست‌وزیر یا وزیر صنایع و تجارت این کشورها از مدیر کل گات درخواست عضویت کند و اظهارعلاقه به عضویت کامل خود را تسلیم کند تا ترتیب عضویت آنها صورت گیرد.

عضویت مشروط (Provisional) نوع نادری از عضویت است. این نوع از شرایط عضویت به‌ندرت و در موارد خاص صورت می‌پذیرد. برای مثال، عضویت مشروط تنها در مورد تونس مصداق داشته است، چنان‌که این کشور چند سال نیز از این حالت استفاده کرده و به دلایل خاص اقتصادی، اجتماعی این نوع عضویت برای این کشور در نظر گرفته شده است. به گفته مسئولان گات عضویت مشروط تونس را می‌توان یک تصادف تاریخی در طول عمر گات تلقی کرد.

قابل ذکر است که تنها تفاوت عضویت کامل با عضویت موقت (در اشکال مختلف آن) در این است که در عضویت موقت مذاکرات تعرفه‌ای وجود ندارد. البته

عضویت موقت از حق رأی و سایر حقوقی که دیگر اعضای گات (اعضای کامل)، به ویژه در مورد امتیازهای تعرفه‌ای از آن برخوردارند، محروم است.

سازمان جهانی تجارت امروزه به یکی از سازمان‌های بزرگ بین‌المللی تبدیل شده است و بیشتر کشورهای جهان نیز به عضویت آن در آمده‌اند. در حال حاضر ۱۴۸ کشور جهان عضو رسمی سازمان جهانی تجارت هستند و بیش از ۳۰ کشور نیز به عنوان اعضای ناظر در این سازمان سرگرم طی کردن فرایند الحاق می‌باشند. طبق مقررات سازمان اعضای ناظر باید طی مدت پنج‌سالگی که از عضویت ناظر آنها می‌گذرد مذاکرات مربوط به الحاق را شروع کنند. علاوه بر کشورها، تعدادی از سازمان‌های بین‌المللی نیز به عنوان ناظر در شورای عمومی حضور دارند که از آن جمله می‌توان به سازمان ملل متحد، کنفرانس تجارت و توسعه ملل متحد (انکتاد)، صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی، سازمان خواربار کشاورزی (فائو)، سازمان مالکیت معنوی (ویپو) و سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (ا.ا.ی.سی.دی) اشاره کرد.

آثار موافقتنامه عمومی تجارت خدمات بر کشورهای در حال توسعه

بخش خدمات مالی برای کشورهای در حال توسعه بنا به دلایل متعدد اهمیت زیادی دارد. آزادسازی بخش خدمات مالی برای ارائه‌کنندگان خارجی این خدمات ممکن است منافع متعددی را حاصل نماید ولی در عین حال بنا به دلایل زیر رعایت حزم و احتیاط در این زمینه ضروری است. مهم‌ترین منافع احتمالی از این رهگذر گسترش طیف خدمات مالی برای استفاده بنگاه‌ها و مؤسسات داخلی است. در بسیاری از کشورهای در حال توسعه امر تأمین مالی برای تجارت خارجی با مشکل مواجه است و بازارهای آتی یا سلف وجود ندارد. خدمات بیمه پر هزینه است و دایره پوشش ریسک به اندازه کشورهای توسعه یافته نیست. در چنین اوضاع و احوالی ورود ارائه‌کنندگان خارجی خدمات مالی می‌تواند به رفع این محدودیت‌ها و مشکلات کمک نماید. اما از آنجا که ارائه‌کنندگان خارجی خدمات مالی از مزایای اقتصاد انبوه بهره‌مند

هستند، بنابراین قدرت رقابتی تولیدکنندگان کالا در کشورهای در حال توسعه از طریق فراهم‌سازی دسترسی آزادتر این ارائه‌کنندگان خدمات مالی به بازارهای مالی کشورهای در حال توسعه بهبود یافته و تقویت خواهد شد.

جدول وضعیت عضویت کشورهای جهان در سازمان جهانی تجارت

کشورهای متعدد گات	کشورهای عضو اولیه (۱۲۵ کشور)	کشورهای عضو (۱۴۴ کشور)	کل کشورهای جهان
اکوادور، بلغارستان، مغولستان، پاناما، قرقیزستان، لتونی (لاتوی)، لیتونی، اردن، گرجستان، گابن، عمان، کرولسی، لیتونی، مولداوی، چین، نیپال، ارمنستان، کامبوج، مقدونیه	کشورهای ملحق شده (۲۳ کشور)	کشورهای ناظر (۳۳ کشور)	
لجزایر، روسیه، عربستان، روسیه سفید، اوکراین، سودان، ازبکستان، ویتنام، ولفو، شیشل، تونگا، قزاقستان، آذربایجان، آندورا، لاتوس، سلوواکیا، لبنان، بوسنی و هرزگوین، بوتان، مین، کاب، ورد (مالدیو)، تاجیکستان، بهامه، افغانستان، ایران، عراق، لیبی، مونتنگرو، صربستان، ولنگان، لیبی، سلوواکیا، وینسینیه، کینه	کشورهای ملحق (۱۱ کشور)		
سوریه	کشورهای غیر ملحق (۱۶ کشور)	کشورهای غیر عضو (۵۲ کشور)	
ترکمنستان، کره شمالی، تیمور شرقی، سومالی، اریتره، لیبیا، کومور، موناکو، سان مارینو، جزایر مارشال، جزایر میکرونزی، کریستینیت، نئوروپال، اوتوولو	کشورهای غیر ملحق (۱۵ کشور)		

x سازمان جهانی تجارت ۱۴۸ عضو دارد که سه عضو اولیه (هنگ کنگ، ماکائو و جامعه اقتصادی اروپا) و یک عضو ملحق شده آن (تابوان) کشور محسوب نمی شوند و قلمروی مجزای گمرکی تلقی می گردند.

مزیت دیگر آزادسازی بخش خدمات مالی، این است که به کارگیری تکنولوژی‌های جدید نظیر مهارت‌های سازمانی، دانش مدیریتی و بازاریابی در اقتصاد داخلی که قبلاً در دسترس نبوده‌اند سبب می‌شود این تکنولوژی‌ها از طریق فرایند سرریز شدن در اختیار عرضه‌کننده داخلی قرار گیرد. ورود ارائه‌کنندگان خارجی خدمات مالی همچنین این امکان بالقوه را در اختیار کشورهای در حال توسعه میزبان قرار می‌دهد تا بتوانند به منابع جدید تأمین مالی خارجی دسترسی پیدا کنند. در این باره بایستی خاطرنشان ساخت که آنچه برای کشورهای در حال توسعه اهمیت دارد این است که از آن دسته از مقررات موافقتنامه که اجازه می‌دهد کشورها قابل انتخاب و اعمال نظر و سلیقه شوند، حداکثر استفاده را به عمل آورده و جریان‌های بلندمدت سرمایه را که به افزایش میزان سرمایه‌گذاری منجر می‌شود به جریان‌های کوتاه‌مدت سرمایه که ناپایدار بوده و به علاوه سبب بی‌ثباتی اقتصاد داخلی می‌گردد، ترجیح دهند. البته بایستی متذکر شد که تحقق این هدف ممکن است در عمل به راحتی امکان پذیر نباشد. از آنجا که بانک‌های بین‌المللی بیشتر علاقه‌مند به انجام معاملات مالی بین‌المللی هستند تا معاملات به پول داخلی در بازارهای کوچک کشورهای در حال توسعه، بنابراین ممکن است شرط استقرار شعبه خود در این کشورها را دارا بودن آزادی عمل برای ورود و خروج ارز قرار دهند که این امر خود به معنای آزادسازی صاحب سرمایه در تراز پرداخت‌ها بوده که ممکن است به نفع کشور در حال توسعه میزبان بانک نباشد.

نقایص دیگری نیز در مورد آزادسازی تجارت خدمات مالی وجود دارد. هر چند ورود ارائه‌کنندگان خارجی خدمات مالی ممکن است اثری مثبت بر رقابت در اقتصاد داخلی کشورهای در حال توسعه میزبان داشته باشد و هزینه‌ها را کاهش دهد، اما همچنین ممکن است توسعه خدمات مالی داخلی رقیب را با کندی مواجه سازد. در بسیاری از کشورهای در حال توسعه خدمات مالی، صنایع نوپایی هستند، بنابراین هدف بهبود بخشیدن به قدرت رقابتی در کالاها باید با هدف توسعه خدمات مالی قابل

رقابت مقایسه و منافع و مضار هر یک در مقابل دیگری بررسی شود. همچنین دسترسی داشتن ارائه‌کنندگان خدمات مالی خارجی به کشورهای در حال توسعه مشکلات اساسی حاکم در بازارهای مالی ناشی از جریان نابرابر اطلاعات را حل نمی‌کند (Stiglitz, 1994). این بدان معناست که با آزادسازی و یا بدون آن دولت‌ها مجبور هستند که ارائه خدمات مالی را تحت قاعده درآورند. در تئوری ضمیمه مربوط به خدمات مالی موافقت‌نامه GATS بر حق دولت‌ها بر اتخاذ تدابیر احتیاطی نظیر حمایت از سرمایه‌گذاران و سپرده‌گذاران و حمایت از ثبات و تمامیت سیستم مالی صحه گذارده شده است ولی در عمل سؤالی که مطرح می‌شود این است که آیا در مواردی که کشورهای کوچک با شرکت‌های چند ملیتی مقدر ارائه‌کننده منابع مالی عظیم - که در عین حال اعتبار دهنده اصلی به این کشورها هستند - مواجه شوند، آیا دارای قدرت مؤثری در مقابل آنها خواهند بود.

این ریسک‌ها و مخاطرات و نقایص دلیل اکراه کشورهای در حال توسعه را برای ارائه پیشنهاد اساسی در مورد خدمات مالی توجیه می‌نماید. تعهدات در قالب GATS الزام‌آور است و بنابراین کشورهای در حال توسعه باید قبل از قبول هرگونه تعهدی، حزم و احتیاط لازم را معمول دارند. بسیاری از کشورهای در حال توسعه هنوز نه اقتصادهای خود را تثبیت نموده‌اند و نه فرآیند انتقال به رشد اقتصادی مبتنی بر صادرات را تکمیل نموده‌اند. نوشته‌های مربوط به توالی بهینه اصلاحات مبین این مطلب است که آزادسازی صاحب سرمایه تراز پرداخت‌ها نباید قبل از تحقق در هدف اولیه یعنی تثبیت اقتصادی و تکمیل فرایند انتقال به اقتصاد صادرات محوری صورت پذیرد (Edwards, 1989).

تحلیل آماری

جامعه مورد مطالعه ۱۲ کشور در حال توسعه (ونزوئلا، اندونزی، اروگوئه، مالزی، سنگاپور، مصر، عربستان، ایران، روسیه، اکراین، لبنان و الجزایر) است. ۶ کشور اول،

عضو سازمان جهانی تجارت و ۶ کشور دوم هنوز عضو این سازمان نشده‌اند. محدوده زمانی داده‌ها طی سال‌های ۲۰۰۱-۱۹۹۰ می‌باشد که سال‌های ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۵ قبل از عضویت در WTO و ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۱ سال‌های پس از عضویت است. شایان ذکر است که سال ۱۹۹۵ سال تأسیس سازمان جهانی تجارت است. شاخص‌های مورد بررسی در این مقاله عبارتند از حق بیمه، حق بیمه سرانه، شاخص نفوذ بیمه‌ای و درصد رشد واقعی حق بیمه. سؤال اصلی این است که آیا تفاوت معنی‌داری میان عملکرد صنعت بیمه کشورهای عضو سازمان جهانی تجارت و کشورهای غیر عضو وجود دارد؟

برای پاسخ به این سؤال، شاخص‌های مورد بررسی را در دو بخش: ۱. بین کشورهای عضو و غیر عضو (۴ فرضیه فرعی اول) و ۲. کشورهای عضو در دو زمان قبل و بعد از پیوستن (۴ فرضیه فرعی دوم) مورد بررسی قرار گرفته‌اند؛ فرضیه اصلی این پژوهش "تفاوت معنی‌داری میان عملکرد صنعت بیمه کشورهای عضو سازمان جهانی تجارت و کشورهای غیر عضو وجود دارد" است. این هشت فرضیه فرعی شامل سنجش اثر عضویت در سازمان جهانی تجارت بر حق بیمه، حق بیمه سرانه، شاخص نفوذ بیمه و رشد واقعی صنعت است.

روش آزمون فرضیه‌ها

فرضیه‌ها از روش آنالیز واریانس آزمون شده‌اند. روش آنالیز واریانس، مقایسه بین میانگین چند جامعه است. به عبارت دیگر به جای این که چندین امتحان مقایسه را دو به دو انجام دهند، هم از نظر زمان و هم از نظر هزینه به صرفه‌تر است که به طور هم‌زمان میانگین‌ها را با هم مقایسه کنند. می‌خواهیم بررسی کنیم آیا بین میانگین‌های نمونه‌ای که از جامعه‌های مختلف گرفتیم تفاوت‌های واقعی وجود دارد و یا آن مقدار تفاوت قابل اغماض بوده و می‌توان آن را معلول تصادف دانست. به عبارت دیگر، آیا میانگین‌های این جوامع با هم مساوی هستند یا این که اختلاف بارز و معنی‌داری بین آنها وجود دارد. در این جا این سؤال مطرح می‌شود که آیا پیوستن به

سازمان جهانی تجارت بر عملکرد صنعت بیمه کشورها تأثیرگذار است؟ همین موضوع، عامل اختلاف پیوستن به WTO است. روشی که برای این منظور استفاده خواهیم کرد ابزار آماری است که "تحلیل واریانس" نامیده می‌شود. ایده اساسی آنالیز واریانس مبتنی بر نمایش دادن میزان کل پراکندگی یک مجموعه آماری است به صورت چند عبارت که بتوان هر یک را به منشأ یا علت خاص وجود پراکندگی نسبت داد. علاوه بر این، یک مؤلفه، انحراف حاصل از عامل‌های کنترل نشده و خطاهای تصادفی مربوط به اندازه‌های پاسخ‌ها را نشان می‌دهد.

فرض می‌کنیم داده‌های X_{ij} برای $i=1, 2, \dots, n$ و $j=1, 2, \dots, k$ بوده، میانگین کل

آنها $\bar{X}$ باشد، در این صورت کل تغییر نسبت به میانگین به صورت:

توان دوم انحرافات نامیده می‌شود. $\sum_{j=1}^n \sum_{i=1}^k (X_{ij} - \bar{X})^2$ مجموع توان‌های دوم انحرافات در می‌آید که مجموع کل

مجموع کل توان دوم انحرافات نسبت به میانگین

$$\sum_{j=1}^n \sum_{i=1}^k (X_{ij} - \bar{X})^2$$

مجموع توان‌های دوم ناشی از منبع ۱	مجموع توان‌های دوم ناشی از منبع ۲	مجموع توان‌های دوم ناشی از منبع ۳	مجموع توان‌های دوم باقیمانده یا خطا
-----------------------------------	-----------------------------------	-----------------------------------	-------------------------------------

تعداد منابع تغییر قابل شناسایی و فرمول‌های مجموع‌های توان‌های دوم مؤلفه‌ها اساساً به طرح آزمایشی که در جمع‌آوری داده‌ها به کار رفته و به مدل آماری که برای تحلیل مناسب تشخیص داده شده است بستگی دارد.

در حالت کلی، در چنین مسائلی k نمونه تصادفی به اندازه n از k جامعه داریم. مقدار مشاهده Z ام از جامعه Z ام را با X_{ij} نشان می‌دهیم. فرض می‌کنیم متغیرهای

تصادفی متناظر (یعنی X_{ij})، که همه مستقلند، توزیع های نرمال با میانگین های μ_i و واریانس مشترک σ^2 دارند. با این فرض ها هر مشاهده ای را می توان به صورت:

$$X_{ij} = \mu_i + \alpha_i + e_{ij}$$

به ازای $i=1,2,\dots,k$ و $j=1,2,\dots,n$ نشان داد که در آن e_{ij} ها مقادیر متغیر تصادفی مستقل نرمال با میانگین صفر و واریانس مشترک هستند. برای امکان تعمیم آن به وضعیت های پیچیده تر، معمولاً آن را به صورت $X_{ij} = \mu_i + \alpha_i + e_{ij}$ نمایش می دهند که به μ_i "میانگین کل" و به α_i "اثر تیماری" می گویند که $\sum_{i=1}^k \alpha_i = 0$ است. فرض صفری که باید آن را آزمون کنیم، عبارت است از:

$$H_0: \mu_1 = \mu_2 = \dots = \mu_k$$

$$H_0: \alpha_1 = \alpha_2 = \dots = \alpha_k = 0$$

یا:

یعنی تمام میانگین های جامعه با هم برابرند (و یا همه اثرهای تیماری صفرند).

فرض مقابل عبارت است از:

H_0 دست کم دو تا از میانگین ها برابر نیستند:

یا: H_1 دست کم یکی از اثرهای تیماری مخالف صفر است:

آزمون مبتنی بر تحلیل تغییرپذیری کل داده های تلفیق شده است که با این فرمول

$$\sum_{j=1}^n \sum_{i=1}^k (X_{ij} - \bar{X})^2$$

نشان داده می شود:

اگر فرض صفر درست باشد، همه این تغییرپذیری از شانس است، اما اگر درست نباشد، در این صورت بخشی از مجموع توان های دوم بالا ناشی از اختلاف های بین تیمارها خواهد بود. حال تغییرپذیری (انحرافات) کل فوق را به دو جزء انحرافات اصل از تیمار و انحرافات باقی مانده (خطا) تفکیک می کنیم:

مجموع توان دوم باقی مانده + مجموع توان دوم حاصل از تیمار = مجموع کل توان دوم

$$\sum_{j=1}^n \sum_{i=1}^k (X_{ij} - \bar{X})^2 = n \sum_{i=1}^k (\bar{X}_i - \bar{X})^2 + \sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^n (X_{ij} - \bar{X}_i)^2$$

که در آن $\bar{x}_i$ میانگین مشاهدات جامعه i ام و $\bar{x}$ میانگین همه nk مشاهده است. فرمول فوق را به صورت: $SST = SS(Tr) + SSE$ نشان می‌دهیم. در این جا انحرافات (تغییرپذیری) کل داده‌های تلفیق شده (SST) را به دو جزء تفکیک کردیم: جزء دوم - SSE - تغییر شانس، یعنی تغییرات داخل نمونه‌ها، و جزء اول - SS(Tr) - تغییر تصادفی را، وقتی که فرض صفر درست باشد، اندازه می‌گیرد. در ضمن این جزء تغییر بین میانگین‌های جامعه‌ای را، وقتی فرض صفر درست نباشد، اندازه می‌گیرد. درجه آزادی مجموع توان دوم تیمارها $k-1$ و درجه آزادی مجموع توان دوم خطا $k(n-1)$ است. در این صورت، میانگین دوم تیمارها و میانگین دوم خطا که آنها را به ترتیب با $MS(Tr)$ و MSE نشان می‌دهیم به این صورت خواهند بود:

$$MS(Tr) = \frac{SS(Tr)}{k-1} \quad MSE = \frac{SSE}{k(n-1)}$$

چنان که میانگین توان دوم تیمارها نسبت به میانگین توان دوم خطا کم باشد، نتیجه می‌گیریم که میانگین‌های جامعه‌ها با هم تفاوت ندارند و فرض H_0 (تساوی میانگین‌ها) پذیرفته می‌شود.

چنان که میانگین توان دوم تیمارها نسبت به میانگین توان دوم خطا زیاد باشد، نتیجه می‌گیریم که میانگین‌های جامعه‌ها با هم تفاوت دارند و فرض H_0 (تساوی

میانگین‌ها) رد می‌شود. نظریه آماری می‌گوید طبق فرض صفر، نسبت $\frac{MS(Tr)}{MSE}$ برابر

نسبت میانگین توان دوم تیمارها به میانگین توان دوم خطاهاست.

که آن را با F نشان می‌دهیم و به این صورت محاسبه می‌شود:

$$F = \frac{MS(Tr)}{MSE} = \frac{SS(Tr)/(k-1)}{SSE/k(n-1)}$$

توزیع F با درجه‌های آزادی $k-1$ برای صورت و $k(n-1)$ برای مخرج است.

تجزیه مجموع توان‌های دوم و درجه‌های آزادی به همراه میانگین‌های توان دوم به صورت جدول زیر خواهد بود. در این جدول مقدار F نیز محاسبه می‌شود.

جدول تحلیل واریانس یک عامله برای مقایسه K تیمار

منبع تغییرات	مجموع توان‌های دوم	درجه آزادی	میانگین توان‌های دوم	F
تیمرها	SS(Tr)	۱-K	$MS(Tr) = \frac{SS(Tr)}{k-1}$	$\frac{MS(Tr)}{MSE}$
خطاها	SSE	K(n-۱)	$MSE = \frac{SSE}{k(n-1)}$	
جمع	SST	K n-۱		

طبق تعریف داشتیم:

$$SST = \sum_{j=1}^n \sum_{i=1}^k (X_{ij} - \tilde{X})^2$$

$$SS(Tr) = n \cdot \sum_{i=1}^k (\bar{X}_i - \tilde{X})^2$$

$$SSE = \sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^n (X_{ij} - \tilde{X})^2$$

برای ساده کردن محاسبه مجموع توان‌های فوق، معمولاً از این فرمول‌های

محاسباتی استفاده می‌شود:

$$SST = \sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^n x_{ij}^2 - \frac{1}{kn} T^2$$

$$SS(Tr) = \frac{1}{n} \cdot \sum_{i=1}^k T_i^2 - \frac{1}{kn} T^2$$

$$SSE = SST - SS(Tr)$$

T^i مجموع مقادیر -حاصل برای تیمار i ام و T مجموع کل nk مشاهده است.

نتیجه گیری

با توجه به نتایج آزمون فرضیه‌ها می‌توان نتیجه گرفت که پیوستن به WTO بر حق بیمه‌های دریافتی کشورها تأثیر مثبت دارد و در کشورهای عضو در زمان بعد از عضویت به نسبت قبل از عضویت تأثیرگذار بوده است.

به نظر می‌رسد این تأثیر مثبت ناشی از افزایش کارایی صنعت بیمه پس از عضویت در سازمان جهانی تجارت باشد. این افزایش کارایی می‌تواند دلیل افزایش رقابت و نیز افزایش تقاضای خدمات بیمه‌ای بر اثر پیشرفت‌های صنعتی در کشورهای عضو این سازمان باشد.

از منظر دیگر می‌توان تأثیر پیوستن به WTO را بر حق بیمه‌های دریافتی ناشی از فعالیت‌های اقتصادی و پویایی اقتصاد به دلیل افزایش مبادلات داخلی و خارجی دانست چرا که با عضویت در این سازمان مرزهای اقتصادی شکسته می‌شود و صنایع مختلف کشورها به جای رقابت‌های داخلی وارد رقابت‌های جهانی می‌شوند و این مستلزم این است که از تمام نیروهای بالقوه و پتانسیل‌های موجود به نحو احسن استفاده کنند و بخش بیمه با فعالیت‌های دیگر اقتصادی هماهنگ شود.

حال میانگین حق بیمه‌های زندگی و غیرزندگی کشورهای عضو سازمان جهانی تجارت را در دو زمان قبل و بعد از عضویت بررسی کردیم. با توجه به این اطلاعات می‌توان گفت:

در مورد حق بیمه‌های زندگی در ۶ کشور مورد مطالعه عضو WTO (اروگوئه، ونزوئلا، سنگاپور، مالزی، اندونزی و مصر) در مقایسه در دو زمان قبل و بعد از عضویت، میانگین حجم حق بیمه زندگی در هر یک از این کشورها بعد از عضو شدن، افزایش یافته است. همچنین میانگین حق بیمه‌های زندگی این کشورها در مجموع، در

زمان قبل از عضویت، ۵۱۶/۹ میلیون دلار و در زمان بعد از عضویت، این میانگین ۱۰۱۰/۶ میلیون دلار است و همان‌طور که مشاهده می‌شود در زمان بعد از عضویت، متوسط حق بیمه‌های زندگی در این کشورها افزایش داشته است. همین‌طور داده‌ها نشان می‌دهند که به‌طور متوسط حجم حق بیمه زندگی در این کشورها در زمان پس از الحاق به سازمان جهانی تجارت نسبت به قبل از الحاق ۹۵/۵ درصد رشد داشته است، اما در مورد حجم حق بیمه‌های غیرزندگی در این کشورها نیز در هر یک از آنها، بعد از عضو شدن، این حق بیمه‌ها افزایش یافته است. همچنین میانگین حق بیمه‌های غیرزندگی این کشورها قبل از عضویت، ۷۶۲/۵ میلیون دلار و بعد از عضویت این میانگین ۱۲۸۰/۲ میلیون دلار است. همان‌طور که مشاهده می‌شود در زمان بعد از عضویت، حق بیمه‌های غیرزندگی در این کشورها به‌طور متوسط افزایش داشته است.

همین‌طور داده‌ها نشان می‌دهند که به‌طور متوسط حجم حق بیمه غیرزندگی در این کشورها در زمان پس از الحاق به سازمان جهانی تجارت نسبت به قبل از الحاق ۶۷/۹ درصد رشد داشته است.

همان‌طور که می‌دانیم حجم حق بیمه‌های دریافتی به دو دسته حق بیمه‌های زندگی و حق بیمه‌های غیرزندگی تقسیم می‌شود. اطلاعات این کشورها نشان می‌دهد که، افزایش حق بیمه‌های دریافتی کشورهای عضو سازمان بعد از عضویت، بیشتر مربوط به افزایش حجم حق بیمه‌های زندگی است، یعنی بعد از به عضویت درآمدن کشورها در WTO، تقاضا برای بیمه‌های زندگی افزایش داشته است و این ممکن است به علت تنوع پوشش‌های بیمه‌ای و یا کاهش نرخ‌های بیمه‌ای برای رقابت با رقبای خارجی باشد.

از سوی دیگر با توجه به نتایج آزمون فرضیه‌ها، می‌توان نتیجه گرفت که پیوستن به WTO بر حق بیمه سرانه کشورهای غیر عضو تأثیر مثبت دارد و بر کشورهای عضو در زمان بعد از عضویت به نسبت قبل از عضویت تأثیرگذار بوده است.

با توجه به دلایل ذکر شده درباره تأثیر عضویت در سازمان جهانی تجارت بر حق بیمه‌های دریافتی و از آنجا که حق بیمه سرانه عبارت است از نسبت حق بیمه به جمعیت، با ثابت در نظر گرفتن جمعیت (مخرج کسر) و با افزایش صورت، کل کسر افزایش پیدا می‌کند. پس زمانی که حق بیمه افزایش می‌یابد، حق بیمه سرانه افزایش خواهد یافت.

همین علت را می‌توان برای قیاس بین دو زمان قبل و بعد از عضویت، کشورهای عضو نیز عنوان کرد.

با توجه به نتایج آزمون فرضیه‌ها، می‌توان نتیجه گرفت که پیوستن به WTO بر شاخص نفوذ بیمه‌ای کشورهای غیرعضو تأثیر مثبت دارد، اما بر کشورهای عضو در زمان بعد از عضویت به نسبت قبل از عضویت تأثیری ندارد.

با توجه به دلایل ذکر شده در تأثیر عضویت در سازمان جهانی تجارت بر حق بیمه‌های دریافتی، و از آنجا که شاخص نفوذ بیمه عبارت است از نسبت حق بیمه به تولید ناخالص داخلی ضربدر ۱۰۰، پس با افزایش حق بیمه، از طرفی صورت کسر افزایش می‌یابد و از طرف دیگر مخرج نیز افزایش می‌یابد، زیرا تولید خدمات در تولید ناخالص داخلی احتساب می‌شود، ولی صورت کسر بیشتر از مخرج کسر افزایش می‌یابد. به همین دلیل کل کسر افزایش می‌یابد. و اما در قیاس بین کشورهای عضو در دو زمان قبل و بعد از عضویت، از آنجا که این کشورها دارای GDP بالایی بوده‌اند، بعد از عضویت نیز این شاخص افزایش می‌یابد و از طرف دیگر حق بیمه‌های دریافتی افزایش می‌یابد و صورت و مخرج هر دو زیاد می‌شود. به همین علت عضویت در

سازمان جهانی تجارت بر عملکرد صنعت بیمه در زمان بعد از عضو شدن اثر چندانی ندارد.

پیشنهادها

از آنجا که صنعت بیمه در ایران دچار ضعف‌هایی است که از جمله آنها نحوه عرضه آن را می‌توان نام برد، لذا پیشنهاد می‌شود که:

- صنعت بیمه در ایجاد تنوع پوشش‌های بیمه‌ای تلاش کند.
- قوانین محدودکننده از سر راه این صنعت برداشته شود و آن را قابل رقابت با رقبای خارجی کند.

- مطالعات بیشتری در این زمینه انجام گیرد و تحقیق شود که کشورهای پیشرفته چه مسیری را طی کرده‌اند که در حال حاضر به وضعیت فعلی رسیده‌اند و با توجه به شرایط موجود، ایران باید چه مراحل را سپری کند تا در این صنعت موفق شود.
برنامه‌ریزی‌های لازم برای استفاده بهینه از منابع مالی مانند حق بیمه‌های دریافتی، برای سرمایه‌گذاری مناسب به منظور پیشرفت اقتصادی به عمل آید.

منابع:

۱. اخوی، احمد. (۱۳۷۳). تجارت بین‌الملل، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۷۳.
۲. امیدبخش، اسفندیار و مسعود، طارم سری، آشنایی با موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت.
۳. بهکیش، محمد مهدی و حمیدرضا، پرهیزکار. (۱۳۷۹)، رفتار ویژه با کشورهای در حال توسعه در نظام حقوقی WTO، مؤسسه مطالعات و پروژه‌های بازرگانی.

۴. ثلفی، مجتبی، "گات رایزنی و شناخت"، فصلنامه پژوهشی مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی، ۱۳۷۲.
۵. خبرنامه رویدادها و تحولات سازمان جهانی تجارت، ش ۳۶.
۶. خادم سری، مسعود. "پیام دریا". ش ۳۳، خرداد ۷۴.
۷. دبیرخانه مشترک المنافع. (۱۳۷۵). راهنمای تجاری دوراروگونه، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
۸. کمیجانی، اکبر. (۱۳۷۴). تحلیلی پیرامون تجارت تجربه عملی پیوستن برخی از کشورها به سازمان تجارت جهانی WTO و آثار الحاق ایران به آن. معاونت امور اقتصادی و دارایی.
۹. مدیریت پژوهش‌های اقتصادی و بین‌المللی، کشورهای درحال توسعه و مذاکرات دوراروگونه: ارزیابی این دور و مسائل آینده، مؤسسه پژوهش‌های بازرگانی. ۱۳۷۵
۱۰. مدیریت آموزش و اطلاع‌رسانی وزارت بازرگانی. "آشنایی با سازمان جهانی تجارت"، نمایندگی تام‌الاختیار تجاری.
۱۱. مؤمنی، منصور و آذر عادل، (۱۳۷۷). آمار و کاربرد آن در مدیریت، ج دوم، انتشارات سمت.
۱۲. مؤسسه پژوهش‌های بازرگانی، "گات و بررسی تبعات الحاق ایران به آن"، آذر ۷۲،
۱۳. نوفرستی، محمد. (۱۳۷۳). آمار در اقتصاد و بازرگانی، ج ۲، ج ۲.
۱۴. وزارت بازرگانی، معاونت بازرگانی خارجی، «گزارش گروه کاری در خصوص الحاق پاراگونه به گات»
۱۵. نشریه سیگما (Sigma) از انتشارات Swiss Re، شماره های مختلف
۱۶. سایت‌های اینترنتی:

- www.wto.org
- www.worldbank.com
- www.swissre.com

پروفیسر شمیم شاہد کاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی

پرتال جامع علوم انسانی